

TESTIMONI EPISTOLAR

Alba Vallès i Formosa

Resum:

Carta que posa de relleu l'existència al Monestir de l'Escorial d'un armorial desaparegut de la biblioteca de Sant Jeroni de la Murtra.

Mots clau:

Armorial, Víctor Balaguer, Elías de Molins, Sant Jeroni de la Murtra, renaixença, Almirall Colom.

A l'arxiu de la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, es conserva una carta¹, datada del 22 de Setembre de 1897, escrita per Antonio Elías de Molins, Director del Museu Arqueològic de Barcelona², adreçada a l'insigne polític i escriptor Víctor Balaguer i Cirera. És una carta que creiem que té un notable interès per als investigadors colombins.

Primer, perquè vindria a reafirmar la defensada teoria de la vinguda i el sojorn, de l'Almirall Colom a la ciutat de Barcelona en retornar del seu viatge de descobriment del Nou Món. Posaria de relleu, a l'ensem, l'estrany i sospitós silenci per part dels Dietaris o llibres oficials que tan acuradament solien anotar tots els esdeveniments i solemnitats celebrades a la ciutat. Donaria peu a l'especulació -a manca encara d'un document- d'haver estat amb motiu d'alguna reial ordre o censura posterior per tal de **desvincular el fet de la descoberta amb Catalunya**.

Segon, pel motiu que Elías de Molins, molt breument, dona constància d'haver trobat la notícia en un còdex d'El Escorial, i d'haver-la notificat anteriorment a l'historiador jesuïta Fidel Fita. Aquest la va inserir en una obra seva sobre la Seu de Girona³. És un manuscrit que creiem que podria tenir relació amb allò que alguns investigadors catalans havien donat per desaparegut del Monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona: l'armorial *Armes dels regnes de les Índies orientals i occidentals*, atribuït al canonge Vila⁴.

És una troballa curiosa si tenim en compte que el Monasterio del Escorial, fundat per Felip II l'any 1563, estigué a càrrec de la comunitat religiosa dels Jerònims i disposà d'una importantíssima biblioteca formada per les col·leccions més importants de l'imperi (entre d'altres: la de l'ambaixador a Itàlia, Diego Hurtado de Mendoza; la del Conde Duque de Olivares; la de la Càmera Regia dels Reis de Castella; la de l'humanista Arias Montano; la del cardenal de Tarragona, Antoni Agustí; la del sultà del Marroc, Muley Zidan; la de la Inquisició, la de diversos monestirs, etc.). I la biblioteca del Monestir de Sant Jeroni de la Murtra també estigué regentada pels Jerònims. Aquests gaudiren d'especial estima per part dels Reis Catòlics, com ho palesa el fet d'haver-hi estat ells allotjats durant la seva estada a Barcelona, lloc on es concertà també l'entrevista amb l'Almirall Colom, segons testimonis.

Reembres, núm.9. Any 1995. Pàgs. 33-35.

És, tot plegat, una relació de coincidències que ens duria a pensar si tal manuscrit era el mateix, i si va passar d'una biblioteca a una altra per mitjà dels mateixos religiosos, com sabem que passaren altres manuscrits dels monestirs de Sant Jeroni de la Murtra i de Poblet, a través d'una Reial Ordre de Felip II dirigida al bisbe de la diòcesi.

La resposta de Balaguer a l'esmentada carta no és menys rellevant pel fet de confirmar de pròpia mà -per mitjà d'un esborrany que ha estat conservat a l'expressat arxiu- que ja en tenia coneixement d'aquesta notícia. Fins i tot, l'havia inclosa en un passatge sobre l'època del Reis Catòlics inserit a *Historia General de España*, publicada per la Real Academia Española⁵.

Caldria ressaltar que aquests testimonis començaren a fer-se públics a mitjans del segle passat, coincidint amb l'anomenada Renaixença Catalana que sorgiria -malauradament- **a les acaballes d'un imperi colonial**. Fou una època en què tant els escriptors com els historiadors locals s'interessaren per reconstruir el passat de la nació catalana, passat que consideraven que els havia estat escatimat.

Però l'eufòria sobre el tema no durà gaire. Els hispanistes, en general, foren reacis a acceptar aquesta versió històrica. Això no obstant, l'any 1944, l'historiador canari Antonio Rumeu de Armas -coneixedor expert dels mecanismes de la censura- ens va voler aportar uns documents en la seva obra *Colón en Barcelona*, guardats a l'arxiu de Simancas, els quals serviren per a recolzar la novetat de l'estada de l'Almirall Colom a la ciutat de Barcelona. S'enllaçava així la història del descobriment amb la de Catalunya, tal i com sempre ho havia afirmat la tradició oral del poble català. I així es féu per mitjà de la prova documental de les cartes creuades entre els monarques i l'Almirall, signades a Barcelona entre l'1 de Juliol i el 5 de Setembre de l'any 1493. O bé, per d'altres documents de Cancelleria Reial o de cèdules relatives als preparatius del segon viatge des de les costes de la ciutat comtal⁶.

Bibliografia i notes

¹ Miralles, Enrique: *Cartas a Víctor Balaguer*. Barcelona, 1992.

² Antonio Elías de Molins (Barcelona, 1850-1909) fou historiador i bibliòfil. Autor del *Diccionario biográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, de la *Historia de la imprenta en Cataluña en los siglos XVI y XVII*, de la *Historia del periodismo catalán*, i de la *Bibliografía histórica de Cataluña*.

³ Fita, Fidel: *Los Reyes d'Aragó i la Seo de Girona, des de l'any 1462 fins el 1482*. La Renaixença, any II, núm. 14, Barcelona, 15 d'Agost de 1872.

⁴ Aulèstia Pijoan, Antoni: *Estudis històrichs*. Barcelona, 1876.

⁵ Balaguer, Víctor: *Los Reyes Católicos. Historia General de España*. Real Academia Española, T. I-II. V. VII-VIII.

⁶ Rumeu de Armas, Antonio: *Colón en Barcelona*. C.S.I.C. Sevilla, 1944.

Apèndix documental

1

Barcelona, 22 Septiembre 1897

Ex. Sr. D. Víctor Balaguer

Mi más distinguido amigo: He leído en los periódicos que se indicaba a Vd. para ocupar la plaza de Director de la Real Academia de Historia. Acertado sería el nombramiento y de regocijo para los que con justicia consideramos y estimamos su valía en la labor histórica. Con interés espero la confirmación de la noticia que sería motivo de pléceses. El cargo encaja perfectamente en Vd. y a injusticia podrá sólo atribuirse el no ocupar la silla presidencial de la Corporación.

En la obra La Seo de Gerona publicó el P. Fita una nota que le dí tomada de un códice del Escorial, referente a la venida de Colón a Barcelona, sobre cuyo hecho callan los Dietaris como Vd. sabe mejor que yo.

Consérvese bueno y mande como guste a éste S. S. y amigo q.s.m.b.

Antonio Elías de Molins

2

Contestació de Víctor Balaguer, en esberrany.

Ya tenía yo noticias de esta nota que encontró Vd. en El Escorial y que he aprovechado también en mi obra de los Reyes Católicos.

De la presidencia de la Academia no hay nada en definitiva.

Las elecciones no se hacen hasta Diciembre. El cargo me seduce poco y no tengo gran afición a esa presidencia por muchas razones largas de explicar en una carta, y a más en la Academia hay personas que por muchos conceptos merecen toda clase de consideraciones y respetos y deben pasar antes que yo.

Perdóneme que no haya contestado antes a su carta. La crisis se nos echó encima de repente y aquí cuando hay una crisis todo se interrumpe y no nos dejan vivir».